

УДК 378.046-021.68(477)
DOI 10.32999/ksu2413-1865/2019-86-44

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Войтовська О.М., к. пед. н.,
доцент кафедри освіти дорослих
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

У статті визначено сучасні тенденції розвитку системи післядипломної педагогічної освіти в Україні. Зазначено, що сукупність тенденцій розвитку системи післядипломної педагогічної освіти, в якій здійснюється професійний розвиток вчителів фізичної культури, можна уявити на державному, інституційному та особистісному рівнях. Вказано, що до тенденцій на державному рівні належать: задоволення освітніх потреб різних суб'єктів суспільства; диверсифікація системи післядипломної педагогічної освіти; упровадження системи менеджменту якості освіти і менеджменту людських ресурсів; соціокультурна орієнтованість освіти. Зазначено, що тенденції інституційного рівня представлені інтенсифікацією процесів засвоєння знань, технологізацією і комп'ютеризацією освіти, гуманізацією освітнього процесу. На особистісному рівні тенденції визначаються формуванням професійних компетенцій слухачів, спрямованістю особистості на самореалізацію, орієнтацією освіти на соціалізацію особистості.

Ключові слова: сучасні тенденції розвитку, післядипломна педагогічна освіта, вчителі фізичної культури.

В статье определены современные тенденции развития системы последипломного педагогического образования в Украине. Определено, что совокупность тенденций развития системы последипломного педагогического образования, в которой осуществляется профессиональное развитие учителей физической культуры, можно представить на государственном, институциональном и личностном уровнях. Указано, что к тенденциям на государственном уровне относятся: удовлетворение образовательных потребностей различных субъектов общества; диверсификация системы последипломного педагогического образования; внедрение системы менеджмента качества образования и менеджмента человеческих ресурсов; социокультурная ориентация образования. Отмечено, что тенденции институционального уровня представлены интенсификацией процессов усвоения знаний; технологизацией и компьютеризацией образования; гуманизацией образовательного процесса. На личностном уровне тенденции определяются формированием профессиональных компетенций слушателей, направленностью личности на самореализацию, ориентацией образования на социализацию личности.

Ключевые слова: современные тенденции развития, последипломное педагогическое образование, учителя физической культуры.

Voitovska O.M. MODERN TRENDS OF DEVELOPMENT OF THE POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION SYSTEM IN UKRAINE

The article states that the development of the system of postgraduate pedagogical education in Ukraine is carried out in an era of fundamental changes in social life, in which the new ideas are developed and their new meanings are generated. In this regard, the professional development of physical training teachers in postgraduate pedagogical education should correspond to theoretical and practical transformations, where the indicated processes act as regulators, which ensure the intensification of their professional development. The article defines the modern tendencies of the development of the postgraduate pedagogical education system in Ukraine. It is determined that the set of tendencies of the system of postgraduate pedagogical education, in which the professional development of physical training teachers is carried out, can be presented at the state, institutional and personal levels. It is indicated that the tendencies at the state level include: satisfaction of educational needs of various subjects of society; diversification of the system of postgraduate pedagogical education; implementation of the quality management education system and human resources management; sociocultural orientation of education. It is noted that the institutional level tendencies are represented by the intensification of the processes of knowledge acquisition; technologicalization and computerization of education; humanization of the educational process. At the personal level, trends are determined by the formation of professional competencies of the students, the orientation of the individual towards self-realization, the orientation of education to the socialization of the individual.

Key words: modern development trends, postgraduate pedagogical education, physical training teachers.

Постановка проблеми. Розвиток системи післядипломної педагогічної освіти в Україні здійснюється в епоху кардинальних змін соціального життя, в якому розробляються нові ідеї та генерується їх новий сенс. У зв'язку з цим професійний розвиток вчителів фізичної культури в умовах післядипломної педагогічної

освіти повинен відповідати теоретичним і практичним трансформаціям, де зазначені процеси виступають регулятивами, що забезпечують інтенсифікацію їх професійного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні аспекти розвитку освіти дорослих досліджували такі українські та зарубіжні науковці, як Н.В. Абашкіна, С.Г. Вершловський, Л.П. Вовк, О.В. Глузман, П.В. Горностаєв, О.В. Даринський, Є.І. Добринська, С.І. Змієв, І.А. Зязюн, В.І. Луговий, А.О. Лігоцький, Л.М. Лесохіна, В.К. Майборода, Н.Г. Ничкало, О.І. Огієнко, В.Г. Онушкін, Н.Г. Протасова, Т.Д. Шапочникова, С.О. Сисоєва, М. Ноулз, П. Джарвіс, Р.М. Сміт та інші.

Метою статті є – визначити сучасні тенденції розвитку системи післядипломної педагогічної освіти в Україні на основі аналізу науково-педагогічної літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. При визначенні тенденцій розвитку системи післядипломної педагогічної освіти, в якій здійснюється професійний розвиток вчителів фізичної культури, ми орієнтувалися на положення концепції неперервної освіти людини, тобто ідеї про:

- неперервний розвиток людини як особистості, орієнтованої на вічні духовно-моральні цінності, як суб'єкта цілепокладання і цілездійснення протягом усього життя;

- неперервність освітнього процесу як характеристики, сутність якої розкривається через категорії цілісності і цілеспрямованості, наступності й поступовості, гнучкості та динамічності, перманентної зміни соціальної ситуації розвитку особистості;

- неперервну освіту як організаційно-педагогічний принцип, що регулює взаємовідносини, взаємозв'язки різних етапів і ступенів загальної та професійної освіти людини;

- систему неперервної освіти як єдиний комплекс державних й недержавних освітніх інституцій різного рівня та призначення, різних інституціональних та процесуальних характеристик, яка водночас характеризується організаційною та змістовною єдністю, спадкоємним взаємозв'язком (А.П. Владіславлев [3], А.І. Жук [4], Н.Г. Ничкало [7], Н.Г. Протасова [9], В.П. Тарантей [10] та інші).

Сукупність тенденцій розвитку системи післядипломної педагогічної освіти, в якій здійснюється професійний розвиток вчителів фізичної культури, можна предствити на *державному, інституційному та особистісному* рівнях.

У сучасному суспільстві освіта розглядається як ключовий механізм відтворення

суспільного інтелекту і культури в цілому. У зв'язку з цим стратегічні пріоритети розвитку освіти у світі та в Україні пов'язані зі змінами цілей, змісту й характеру діяльності закладів освіти в інтересах сталого розвитку. Освіта в ХХІ столітті стає найважливішим ресурсом сталого розвитку завдяки реалізації принципів загальності та неперервності.

До тенденцій на державному рівні нами віднесено:

- задоволення освітніх потреб різних суб'єктів суспільства;

- диверсифікація системи післядипломної педагогічної освіти;

- впровадження системи менеджменту якості освіти і менеджменту людських ресурсів;

- соціокультурна орієнтованість освіти.

1. *Задоволення освітніх потреб різних суб'єктів суспільства.*

На сучасному етапі, вказує А.І. Жук, «зростає значення і змінюється роль освіти в забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку суспільства та держави. Ці зміни зумовлюються, з одного боку, вступом цивілізації в постіндустріальну епоху, формуванням інформаційної економіки, заснованої на інтелекті і знаннях, а з іншого – загостренням глобальних проблем людства. У такій ситуації традиційна передача від покоління до покоління суми знань, накопичених у процесі еволюції людства, вже не може забезпечити стійкий і творчий громадський процес» [4, с. 20].

У проекті закону України «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року» стверджується необхідність випереджаючого характеру розвитку людини, суспільного інтелекту і сфери освіти. Реалізація цього стратегічного завдання передбачає задоволення освітніх потреб; людини, суспільства, державних систем, виробництва, бізнесу шляхом забезпечення відкритості та безперервності освіти, адекватності цілей, змісту і технологій освіти викликам часу, створення систем управління якістю освіти на всіх рівнях його управління [5]. Система післядипломної педагогічної освіти, функціонуючи в руслі загальних умов розвитку системи освіти України, дозволяє в досить короткі терміни задовольнити потреби суспільства у вчителів фізичної культури, готових здійснювати свою діяльність в закладах освіти.

2. *Диверсифікація післядипломної педагогічної освіти.*

У Великій сучасній енциклопедії Є.С. Рапацевич зазначено, що «диверсифікація – це різнобічний розвиток, різноманітність; процес проникнення у нові сфери діяльності, що не були характерні для

організації раніше; способи прогнозування змін, які відбуваються у зовнішньому середовищі, і адаптація до них. Диверсифікація забезпечує стійкість системи в умовах, що змінюються, адаптивність до змін у зовнішньому середовищі, розвиток і мобільність» [8, с. 245].

Система післядипломної педагогічної освіти у відповідності зі сформованою на Україні традицією організовується на різних рівнях (міському, обласному) закладів освіти. До закладів освіти, які реалізують освітні програми післядипломної педагогічної освіти, належать інститути післядипломної педагогічної освіти, факультети перепідготовки та підвищення кваліфікації тощо.

3. *Впровадження системи управління якістю у сфері освіти та менеджменту людських ресурсів.*

Одним із найважливіших завдань на початку XXI століття для закладів освіти стає впровадження системи менеджменту якості у сфері освіти на основі міжнародних стандартів. Якість освітньої системи безпосередньо пов'язана з успішним розвитком країни в цілому і є найважливішим ресурсом інноваційного розвитку. Особливої актуальності набуває проблема якості освіти у зв'язку з настанням ери інформаційного суспільства та необхідністю підготовки фахівців нового типу, здатних до максимальної реалізації свого інтелектуального та креативного потенціалу, що володіють високим рівнем професійної підготовки, що поєднують професійну діяльність з навичками науково-дослідницької роботи і володіють усвідомленою потребою у безперервному підвищенні кваліфікації, розвитку та саморозвитку. Система менеджменту якості у сфері освіти включає в себе не тільки пошук власних шляхів забезпечення гарантій якості, але й можливість використання міжнародного стандарту «ISO 9000».

Науковець J. Parusinski у своїх працях досліджував особливості розвитку української освітньої системи, тенденції та показники її функціонування [12].

Наявний досвід показує, що впровадження системи управління якістю у сфері освіти дозволить досягти якості підготовки випускників закладів післядипломної педагогічної освіти на високому рівні відповідно до динамічних вимог освітніх стандартів, забезпечити впевненість усіх зацікавлених сторін (суспільства, роботодавців, слухачів) у стабільності виконання вимог до якості освітніх послуг, підвищити ступінь взаємодії між структурними підрозділами установ освіти та оптимізувати систему управління у цілому, розширити варіативність освітніх послуг і підвищити їх рейтинг.

Управління людськими ресурсами розглядається як спосіб виявлення, мобілізації, корекції, нарощування, зв'язування і приведення у відповідність джерел людської активності, процесів і форм закладів післядипломної педагогічної освіти, розробки та реалізації стратегії сталого розвитку даної системи.

4. *Соціокультурна орієнтованість освіти.*

Суспільно-зумовлені цілі освіти повинні полягати у створенні умов для максимального повного освоєння особистістю матеріальної і духовної культури, що забезпечують її сприятливу соціальну адаптацію та соціальну активність. Ключовим моментом професійного розвитку вчителів фізичної культури в умовах післядипломної педагогічної освіти є поняття культури особистості як мети і фактора освіти, що співвідноситься з культурною детермінацією, коли формальні структури трансформуються у вихідні структури суспільно-історичної практики, що зумовлюють формування соціокультурного досвіду особистості. Актуальним доказом культурної детермінації може стати те, що соціокультурна орієнтованість освіти пов'язана з факторами соціального характеру – становленням системи післядипломної педагогічної освіти, з одного боку, а з іншого – мобільною підготовкою фахівців для потреб суспільства в умовах ринкової економіки в даній системі. Оволодіння слухачами матеріальною і духовною культурою здійснюється в освітньому процесі закладів післядипломної педагогічної освіти.

Як зазначає В.А. Янчук, «освіта дорослих має бути спрямована на формування і розвиток загальної і освітньої культури учасників освітньої взаємодії, що представляє систему історично розвинених надбіологічних програм акультурації, які виступають умовою відтворення та зміни соціального життя у всіх її основних проявах, що включають загальнокультурний і професійний світогляд, цінності, норми, операціональну озброєність й освітні технології, мотивацію на самостійне особистісне й професійне зростання та здатність до самоорганізації й саморозвитку» [11, с. 25].

Тенденції інституційного рівня у нашому дослідженні представлені *інтенсифікацією процесів засвоєння знань; технологізацією та комп'ютеризацією освіти; гуманізацією освітнього процесу.*

1. *Інтенсифікація процесів засвоєння знань.*

Процес інтенсифікації навчання тлумачиться далеко не однозначно. Так, на думку деяких авторів, він означає оптимальну організацію навчання, що дозволяє досягати максимальних результатів у скорочені терміни. Тут в якості основного критерію

ефективності навчання використовується такий її універсальний показник, як економія часу. Вчений Ю.К. Бабанський термін «інтенсифікація навчання» визначає як «підвищення продуктивності навчальної праці суб'єктів освітнього процесу в кожному одиницю часу» [1, с. 32].

Інтенсифікація освітнього процесу професійного розвитку вчителів фізичної культури в умовах післядипломної педагогічної освіти здійснюється на основі використання ідей інтеграції, що впливають на всі сторони досліджуваного процесу.

2. Технологізація та комп'ютеризація освіти.

На даному етапі розвитку системи післядипломної педагогічної освіти здійснюється радикальний поворот до відбору складників процесуального компоненту освітнього процесу, що реалізується в установах зазначеної системи освіти.

Оновлення технологічного забезпечення освітнього процесу професійного розвитку вчителів фізичної культури в умовах післядипломної педагогічної освіти передбачає не відмову від універсальних педагогічних технологій, а їх варіативність залежно від індивідуальних особливостей слухачів, характеру навчальної дисципліни, можливостей викладача. Ця точка зору має глибокі підстави, якщо врахувати, що рішення різних глобальних проблем передбачає докорінну трансформацію раніше прийнятих стратегій людської життєдіяльності.

Розвиток системи післядипломної педагогічної освіти у XXI ст. здійснюється на новій технологічній основі, тому одним з головних напрямів її розвитку є дедалі більше значення й поширення інформаційно-комунікаційних технологій, широке і масове впровадження яких стало одним із загальнонаціональних завдань. Для підвищення якості освіти на основі створення сучасного інформаційного освітнього середовища, широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітній практиці ВНЗ, з метою створення цілісної системи щодо розробки та впровадження національних інформаційних ресурсів освітнього призначення був прийнятий Закон України про Концепцію Національної програми інформатизації [6].

3. Гуманізація освітнього процесу.

Ідеї гуманізації покладені в основу робіт Ш.А. Амонашвілі, К.В. Гавриловець, І.А. Зимньої, В.В. Краєвського, А.В. Петровського, С.Д. Смірнова, Е.Н. Шиянова, І.Я. Якиманської та інших.

Гуманістично-орієнтована освіта готує людину не тільки до виконання будь-яких соціальних чи професійних функцій, але й враховує її інтереси й потреби.

Гуманістично-орієнтований освітній процес закладів післядипломної педагогічної освіти передбачає нові цілі післядипломної педагогічної освіти, в яких пріоритетними є загальнолюдські цінності, індивідуальність і одночасно забезпечення самореалізації викладача; новий зміст освіти, де провідну роль відіграє загальнолюдський ціннісний аспект; полісуб'єктна взаємодія, що стимулює самореалізацію викладача і слухача; вибір форм і методів освіти, які передбачають активне включення в структуру діяльності учення процесів саморозвитку особистості слухачів.

Головною метою національної системи освіти України є формування вільної, творчої, морально, інтелектуально й фізично розвиненої особистості. Основним механізмом досягнення цієї мети й реалізації пріоритетних напрямів, розвитку освіти є професіоналізм педагогічних кадрів. Сучасні вимоги до педагогів пов'язані з їх здатністю виявляти протиріччя у практиці, проєктувати і програмувати спрямовані в ній зміни, розробляти стратегії їх здійснення в режимі експериментування, здійснювати оновлення цілей, змісту, форм і методів освіти відповідно до характеру протиріч, що виникають.

На особистісному рівні нами було визначено такі тенденції: *формування професійних компетенцій слухачів, спрямованість особистості на самореалізацію, орієнтація освіти на соціалізацію особистості.*

1. Формування професійних компетенцій слухачів.

Професійний розвиток вчителів фізичної культури в умовах післядипломної педагогічної освіти здійснюється шляхом розширення і поглиблення відповідних знань й умінь, формування професійних компетенцій. Їх засвоєння вимагає від людини розвитку не тільки професійних, але й особистісних якостей, відповідних обраній професії.

Як наголошується у дослідженні О.Л. Жук, з одного боку, «в умовах соціально-економічної глобалізації, інтеграційних процесів, змін та невизначеності, характерних для сучасних ринків праці, зростає потреба в універсальних фахівцях, які володіють загальними компетенціями щодо вирішення різноманітних завдань, у тому числі й міждисциплінарних, з іншого боку, залишаються затребуваними і предметно-спеціалізовані компетенції в конкретній сфері професії [4, с. 18]. У зв'язку з цим відповідно до вимог щодо професійного розвитку вчителів фізичної культури в умовах післядипломної педагогічної освіти необхідно виділити інваріантні компетенції для всіх педагогічних спеціальностей і варі-

ативні компетенції, відповідні певними спеціальностями.

2. *Спрямованість особистості на самореалізацію.*

Одним із завдань сучасної освіти є створення відповідних умов для самореалізації особистості. Вихід людини за межі свого «Я» у сфері знань містить найбільший потенціал для її самореалізації в аспекті прогнозування та оцінювання ефектів своєї діяльності за критерієм її значущості для особистості іншої людини. Вибір другої спеціальності, зазначають С.В. Белохвостова та В.П. Петров, здійснюється особистістю зазвичай самостійно й усвідомлено. Вчені зазначають, що доросла людина вже володіє сформованими і закріпленими в попередній діяльності знаннями, навичками, досвідом та професійно важливими особистісними якостями. І в разі орієнтації людини на самореалізацію, вказують науковці, й на досягнення реальних власних цілей ймовірність успішності самореалізації зростає [2, с. 46].

3. *Орієнтація освіти на соціалізацію особистості.*

У Великій сучасній енциклопедії Є.С. Рапацевич вказано, що «ґрунтуючись на суб'єкт-суб'єктному підході, соціалізація трактується як розвиток та самозмінення людини в процесі засвоєння й відтворення культури, що відбувається у взаємодії людини зі стихійними умовами життя, що трапляються і цілеспрямовано створюються на всіх вікових етапах» [8, с. 314].

Вищезазначене повністю співвідноситься з розглянутою проблемою дослідження – професійним розвитком вчителів фізичної культури в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Сутність соціалізації полягає у поєднанні пристосування й відокремлення людини в умовах конкретного суспільства. Пристосування (соціальна адаптація) – це процес і результат зустрічної активності суб'єкта й соціального середовища, що характеризується необхідністю змін у відносинах із середовищем, формуванням нових способів поведінки за допомогою різних соціальних засобів. Відокремлення як процес автономізації людини в суспільстві відображає потреби особистості мати власні погляди, симпатії, вирішувати особисто її дотичні питання, здатність протистояти тим життєвим ситуаціям, які заважають її самозміненню, самовизначенню, самоствердженню.

Згідно з цим твердженням в процесі професійного розвитку вчителів фізичної культури в умовах післядипломної педагогічної освіти їх зусилля повинні бути спрямовані на придбання професійних знань, умінь, соціокультурного досвіду, що дозволяють

їм адаптуватися в суспільстві й сприяти їх самореалізації.

Висновки. Отже, на основі аналізу науково-педагогічної літератури нами визначено сучасні тенденції розвитку системи післядипломної педагогічної освіти в Україні. Розглянуті нами тенденції характеризують сучасні зміни, властиві системі післядипломної педагогічної освіти в умовах сучасних інтеграційних процесів; вони визначають шляхи функціонування системи післядипломної педагогічної освіти й орієнтують освітній процес професійного розвитку вчителів фізичної культури на модернізацію у контексті інтеграції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабанский Ю.К. Избранные педагогические труды / сост. М.Ю. Бабанский. Москва : Педагогика, 1989. 558 с.
2. Белохвостова С.В. Выбор второй специальности как средство профессиональной самореализации и самоопределения. *Образование и воспитание*. 2002. № 1. С. 44–48.
3. Владиславлев А.П. Система непрерывного образования: состояние и перспективы. *Философские науки*. 1994. № 2. С. 45–49.
4. Жук О.Л. Педагогическая подготовка студентов: компетентностный подход. Минск : РИВШ, 2009. 336 с.
5. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року : проект Закону України від 7 серпня 2018 р. № 9015 / Верховна Рада України. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html (дата звернення: 22.12.2018).
6. Про Концепцію Національної програми інформатизації : Закон України від 4 лютого 1998 р. № 75/98-ВР / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 22.12.2018).
7. Ничкало Н.Г. Неперервна професійна освіта в умовах інформаційно-технологічної революції. *Высокие технологии: развитие и кадровое обеспечение* : матер. X междунар. науч. техн. семинара, 14–20 сентября 2000 г. Харьков ; Алушта, 2000. С. 197–200.
8. Педагогика: большая современная энциклопедия / сост. Е.С. Рапацевич. Минск : Современное слово, 2005. 720 с.
9. Протасова Н.Г., Пуцов В.І. Післядипломна педагогічна освіта: сутність, сучасне розуміння. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика* : науково-методичний журнал / Київський ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2002. Вип. 2. С. 160–163.
10. Тарантей В.П. Профессиональное становление учителя в условиях непрерывного педагогического образования : автореф. дисс. ... докт. пед. наук : 13.00.08 ; Белорусский гос. ун-т. Минск, 2002. 41 с.
11. Янчук В.А. Образовательная культура и образовательное тестирование: соотношение и перспективы развития. *Кіраванне у адукації*. 2006. № 9. С. 25–30.
12. Parusinski J. Ukraine's Higher Education Institutions: Fighting isolation. *European Focus*. 2010. № 7. URL: http://www.icps.com.ua/files/articles/56/10/EF_7_2010_ENG.pdf (дата звернення: 22.12.2018).